

Dysleksja w akwizycji języka obcego w gimnazjum

Iwona Niedbał

mgr filologii germańskiej

nauczycielka w Zespole Szkół - Gimnazjum nr 1 w Koziegłowach

Jako nauczyciel języka niemieckiego napotykam w swojej pracy dydaktycznej niezmiernie często na problemy, jakie niesie ze sobą dysleksja rozwojowa.

Na temat tej dysfunkcji można obecnie dużo przeczytać. Już same opinie poradni psychologiczno-pedagogicznych podają wskazówki do dalszej pracy z uczniem dyslektycznym. Ciągłe jednak odczuwa się duży niedosyt w poszukiwaniu konkretów na temat dysleksji rozwojowej w aspekcie przyswajania języka obcego. Rozporządzenie daje, co prawda możliwość zwolnienia na wniosek rodziców ucznia z dysleksją z nauki drugiego języka, co może w niektórych przypadkach ma prawo bytu, ale na pewno nie we wszystkich. Nie jestem jednak pewna, czy nam nauczycielom o takie konkrety chodzi. Metodyka w zakresie studiów filologii obcej bardzo po macoszemu traktuje problem dysleksji, toteż młody anglista, germanista czy romanista zostaje na początku swojej pracy rzucony na tak zwane głębokie wody.

Moim założeniem podczas pracy nad niniejszym artykułem nie było w żadnym razie czynienie jakichkolwiek wywodów w tej materii, ale jedynie zebranie i opis własnych, jak również przejętych i częściowo przystosowanych dla osiągnięcia zamierzonych celów pomysłów na efektywniejszą pracę z dyslektykiem. Jestem przekonana, że mogą one być pomocne innym nauczycielom, zwłaszcza rozpoczynającym pracę. Nawet, jeśli nie wykorzystają dokładnie tych przytoczonych przeze mnie przykładów, to na pewno w jakimś stopniu mam nadzieję zachęcić ich do własnych poszukiwań, a potem dzielenia się z innymi doświadczeniem.

Istnieje niestety bardzo powszechne przekonanie, że jeśli uczeń problematycznie opanowuje poszczególne sprawności w zakresie języka ojczystego, to w odniesieniu do języka obcego wydaje się to być niemal niemożliwe. Oczywiście nie będę nikogo przekonywać, że praca z uczniem dyslektycznym na języku obcym jest rzeczą prostą. Jest ona trudna, ale w żadnym razie nie beznadziejna. Nie należy podchodzić do uczniów dyslektycznych jak do potencjalnych studentów filologii obcych, ale musimy pamiętać, że część z nich przystąpi do matury z języka obcego, przynajmniej na poziomie podstawowym. Jak zatem pracować, aby przeznaczony nam czas wykorzystać efektywnie, aby ucznia nie zrazić, a jednocześnie zbudować mu bazę językową, klucz do przyszłych, ale nie tak bardzo odległych w czasie przygotowań do egzaminu maturalnego?

Spotkałam wielu uczniów dyslektycznych, którzy powinni kontynuować naukę języka niemieckiego w gimnazjum, rzecz jasna na bazie wiadomości nabytych w szkole podstawowej. Po kilku latach pracy w szkole przestawał powoli zaskakiwać mnie fakt, że poziom tych wiadomości jest znikomy. Oznacza to, że uczeń nie potrafi czytać w języku docelowym, nie zna zasad wymowy, nie jest w stanie się przedstawić, czy też policzyć do dwudziestu.

Tymczasem podręcznik, jaki kupili mu rodzice wprowadzał złożone struktury gramatyczne i trudną leksykę. Zadałam sobie wówczas pytanie - co robić? Może się nie przejmować i uparcie realizować swój rozkład materiału, ale niestety tym samym przekreślić swoich nowych uczniów już na starcie, czy też wyteńczyć się i opracować dla nich materiał w taki sposób, aby przyswoili sobie, chociaż jego najistotniejszą część. Mimo, że wymagało to ode mnie nieco wysiłku, ponieważ zmuszało mnie do

dwutorowego sposobu pracy, podjęłam to ryzyko, gdyż tak naprawdę podejmując próbę efektywnej pracy z dyslektykiem nigdy nie możemy być pewni efektów. Kiedy uczeń, mimo swojej dysfunkcji jest pilny i ma świadomość, że pracujemy z nim inaczej ale konsekwentnie, pozbywa się przekonania, że jest całkiem „stracony”.

Dysleksja, jak wiemy ma podłoże w zaburzeniach percepcji wzrokowo-słuchowej. Powszechnie zaleca się stosowanie metod aktywizujących w pracy z dyslektykami. Myślę, że na mapy pojęciowe czy gry możemy sobie pozwolić w szkole podstawowej, ale jak pracować w gimnazjum, czy tym bardziej w liceum, kiedy widmo matury jest coraz bliższe. Jeśli ucznia dzieli od egzaminu dojrzałości jeszcze kilka lat, to przy złożoności procesu przyswajania języka obcego to już tylko kilka lat. Co zatem robić, aby nasze lekcje nie były lekcjami na wesoło, a jednocześnie abyśmy mogli w pełni respektować dysfunkcję ucznia? Przebieg zajęć dydaktycznych uzależniamy naturalnie od sprawności językowej, którą zamierzamy w ciągu danej jednostki lekcyjnej rozwijać. Oto kilka sprawdzonych metod pracy w grupie uczniów dyslektyków:

1. Praca z tekstem

Komunikat - Reakcja (rozumienie ze słuchu)

Niezmiernie ważny jest tu dobór tekstów oraz prezentacja ich odpowiednich fragmentów (prezentacja całości tekstu powoduje u ucznia poczucie całkowitego chaosu i założenie już z góry, że i tak nic nie zrozumie). Bardzo zadawalające efekty uzyskałam u uczniów dyslektycznych, którym prezentowałam krótkie i zwięzłe, ale jednocześnie treściwe komunikaty. Chodzi tu głównie o wypowiedzi w trybie rozkazującym, zwroty w formie grzecznościowej oraz krótkie pytania używane w życiu codziennym z dużą powtarzalnością. Nagrania często musiałam preparować samodzielnie, dla dostosowania tempa. Można to również zaproponować uczniom zdolnym jako pracę dodatkową.

Przykładowe komunikaty:

Pomóż mi! – Hilf mir!

Przestań! – Hör auf!

Chodź! – Komm!

Jedź! – Iss!

Pokaż mi! – Zeige mir!

Co o tym myślisz? – Was denkst du daran?

Chciałbym poprosić/kupić/zamówić... – Ich möchte... bitten/kaufen/bestellen.

Komunikaty zostały dla pewności zanotowane i przetłumaczone, ale uczniowie przyswoili je sobie przede wszystkim ze słuchu, poprzez ich wielokrotne odsłuchiwanie i powtarzanie za nauczycielem. Dopiero, kiedy uczniowie byli w stanie przetłumaczyć ćwiczone wcześniej komunikaty w obie strony, czyniąc to ustnie, przystępowaliśmy do ćwiczenia reakcji na wcześniej wyuczone frazy, w sposób podobny jak wyżej. Słuszność zastosowanej formy ćwiczeń potwierdził uczeń, poza którego zasięgiem znajdowało się zapisanie wyuczonych zwrotów, nie tylko wg zasad języka niemieckiego, ale również wg zasad języka polskiego. Jego zapis był w żadnym stopniu nieczytelny. Potrafił natomiast z pełnym powodzeniem dokonywać ustnego przekładu w obu kierunkach, nie popełniając ani błędów w zakresie tłumaczenia, ani błędów fonetycznych.

Dla uczniów potrafiących zapisać przyswojone struktury gramatycznie – leksykalnie nieocenionym wręcz ćwiczeniem sprawdzającym są karty pracy z komiksami,

w których muszą wypełnić dymki. Sprawdzanie w ten sposób nie jest stresujące dla ucznia, a poza tym stwarza poczucie przydatności wyuczonego materiału w sytuacjach rzeczywistych.

Pamięciowe uczenie

Nauczenie przez uczniów fragmentu tekstu, roli w rozmówce nie jest łatwe, ale całkiem możliwe i konieczne. Powinniśmy systematycznie wymagać od swoich uczniów, aby nauczyli się czegoś na pamięć. Jeśli chcemy uzyskać dobry efekt musimy wypełnić jednak kilka kryteriów przy doborze tekstów.

Tekst musi się uczniom podobać - nawet bardzo, musi wzbudzić ich zainteresowanie, albo ich rozbawić. Idealne do pamięciowego uczenia są wiersze, piosenki, krótkie teksty literackie. Teksty nie powinny być dłuższe niż 20 zdań.

Jako źródła takich tekstów polecam *Kalendergeschichten* (Brecht), *Lektüre für Minuten* (Hesse) oraz literaturę dla dzieci.

Czytanie tego, co ważne

Niezbędnym narzędziem do efektywniejszego czytania dla dyslektyków jest marker. Należy zaznaczyć uczniowi w tekście te słowa, wyrażenia i zdania, które są nośnikami ważnych treści. Nie można zaznaczać zbyt wiele, gdyż tekst będzie mało przejrzysty, co stanowi dla dyslektyka dodatkowe utrudnienie.

2. Gramatyka

Zdania zmuszające do zastanowienia się nad ich sensem

Ta forma pracy może być niezmiernie pomocna podczas nauki niezbędnych, podstawowych struktur gramatycznych, ale również dla ćwiczenia wymowy, czy zwrócenia uwagi uczniów na różne znaczenia wyrazów, które mają podobny, czy identyczny zapis graficzny.

Minimum gramatyczne, jakie musimy przekazać dyslektykom, aby ich wypowiedzi były komunikatywne, powinno być zaprezentowane w sposób atrakcyjny, a może nawet trochę wesoły, tak, aby na długo zapadło w ich pamięci i aby tworzyło bazę, do której będą się mogli odwołać przypominając sobie jedno czy drugie zabawne zdanie.

A oto niektóre propozycje:

- **Formy czasownika**

Der Mensch denkt, und Gott lenkt.

Imp. Der Mensch dachte, und Gott lachte.

- **Słowa zbliżone zapisem**

Ich liebe das Leben, das Leben liebt mich,

nur der, den ich liebe, der liebt mich nicht.

- **Wymowa**

Raucher brauchen wir hier nicht.

- **Pisownia**

Nasse Füße machen Spaß, weißt du das?

Dodatkową zaletą tego typu ćwiczeń jest to, że uczniowie naprawdę z łatwością zapamiętują słownictwo w nich wykorzystane.

Frazy

Ćwiczenie określonych zdań (*Mustersätze*) pozwala na dokładną lokalizację gramatycznego fenomenu. Niezmiernie istotne jest, aby dla danej struktury gramatycznej wyszukać kilka, bardzo zwięzłych i zapadających w pamięć przykładów (fraz). Warto tu przypomnieć o zaletach pamięciowego uczenia się. Zaprezentowane przez nauczyciela frazy powinny zostać wyuczone na pamięć dla utworzenia już wcześniej wspomnianej bazy.

A oto przykładowe struktury:

- **Przymyki z celownikiem i biernikiem**

Der Kaugummi klebt unter dem Stuhl.

Ich klebe den Kaugummi unter den Stuhl.

- **Zdanie ze spójnikiem dass**

Ich weiss, dass ich nichts weiss.

- **Szyk przestawny**

Heute Nacht war ich nicht im Bett.

Istotne i pomocne jest graficzne uwidocznienie struktur w zasięgu wzroku naszych uczniów. Możemy to zrobić w formie plansz. Gramatyka przepełniona teorią i regułami jest dla dyslektyka wielką barierą, dlatego musimy ją przedstawić w bardzo klarowny sposób, bo przecież nie możemy jej pominąć.

3. Słownictwo

Rodzina słów

Przy wprowadzaniu nowej leksyki, przede wszystkim tej kluczowej, będącej nośnikiem ważnych treści powinniśmy *kuć żelazo póki gorące* i nie koncentrować się tylko na pojedynczym słowie, ale na całej jego rodzinie. Można to czynić uwzględniając:

- **Słowotwórstwo**

unterschreiben – die Unterschrift

lieben – die Liebe

leben – das Leben

- **Przeciwieństwo znaczeń**

die Arbeit – die Freizeit

erlauben - verbieten

- **Skojarzenia**

das Schloss – besichtigen / renovieren / fotografieren

Karteczki

Należy zalecić uczniom zakup bloczku z karteczkami łatwymi do wrywania, najlepiej z samoprzylepnym paskiem. Nowo poznane słowa, zwroty i wyrażenia oraz struktury gramatyczne należy na nich zapisywać dużymi i wyraźnymi literami. Tak przygotowane karteczki można wykorzystać do pracy na lekcji, czy podczas sprawdzania wiadomości uczniów w zakresie tworzenia rodzin słów, map mentalnych, budowy danych struktur. Co pracowitszym uczniom można zaproponować naklejanie tych karteczek w widocznym miejscu swojego pokoju. Tak długie spoglądanie na ich treść, aż sami stwierdzą, że dany zwrot czy słowo już zapamiętali, przyczyni się do lepszej percepcji wzrokowej i udoskonali zapamiętywanie poszczególnych słówek w ich znaczeniu i w formie poprawności ortograficznej. Technika ta jest zresztą przydatna nie tylko dla uczniów

dyslektycznych, sama ją stosowałam jeszcze podczas studiów. Nie cieszy się niestety dużym powodzeniem, ponieważ jest nieco pracochłonna, a szkoda, bo bardzo skuteczna.

Nie są to zapewne wszystkie formy pracy, jakie można stosować w pracy z dyslektykami, te jednak wykorzystuję w nauczaniu, na co dzień w swojej pracy dydaktycznej i mogę stwierdzić, że przynoszą dobre efekty. Zachęcam zresztą do ich łączenia, udoskonalania oraz opracowywania własnych.

Kiedy widzę kolejnych uczniów, których uczyłam uwzględniając dysleksję rozwojową, którzy opuszczają szkołę, mam przekonanie, że zrobiłam wszystko, na co pozwalało mi moje własne zaangażowanie i pomysłowość oraz chęć poszukiwania metod sprawdzonych już przez innych nauczycieli. Nie łudzę się, że moi uczniowie dobrze zapamiętali deklinację rodzajnika, czy też nie mylą form *Partizip Perfekt*, jestem jednak pewna, że dokładnie wiedzą, gdzie ta forma znajduje swoje miejsce w zdaniu i czym w ogóle jest. Wiem, że potrafią się przedstawić, liczyć, opowiedzieć i kontynuować rozmowę.

Nigdy nie traktuję swoich uczniów jak chorych czy leniwych, daję im tylko więcej czasu, pracuję z nimi inaczej tzn. indywidualnie. Zadajemy sobie więcej trudu, ale jest warto. Zdaję sobie sprawę, że momentami moje propozycje mogą nie stanowić dla czytających je nauczycieli niczego odkrywczego, ale na pewno będą ich uwrażliwiać na kwestię, którą poruszyłam.

Literatura

Wesołowska D. - *To nie jest lenistwo – Ergo* 01/2005

Kukułka D. - *Trudności z nauką czytania i pisanie – Życie szkoły* 11/2001.

Rug W., Neumann T., Tomaszewski A. – *50 Tips zum Deutschlernen*, Klett – Stuttgart, 1991.

AKTY PRAWNE W POLSCE DOT. UCZNIÓW ZE SPECYFICZNYMI TRUDNOŚCIAMI W UCZENIU SIĘ (Z DYSLEKSJĄ ROZWOJOWĄ) na podstawie danych opublikowanych przez prof. M. Bogdanowicz z Polskiego Towarzystwa Dyslektycznego

pierwsze zarządzenia MEN

30 maja 1975 - Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania

w sprawie kwalifikowania dzieci z dysharmoniami rozwojowymi do odpowiednich form organizacyjnych pomocy terapeutycznej;

7 września 1991 - Ustawa o systemie oświaty

dot. reorganizacji systemu oświaty w Polsce

25 maja 1993 Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej

w sprawie zasad udzielania uczniom pomocy psychologicznej i pedagogicznej

nowe treści: prawo rodziców do zwrócenia się (bez skierowania ze strony szkoły lub lekarza) o badanie diagnostyczne i pomoc w poradni; klasy terapeutyczne; zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w przedszkolach;

aktualne rozporządzenia MEN

15 stycznia 2001 - Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej (Dz. U. nr 13/2001, p. 110)

w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach

nowe treści: prawo rodziców do decyzji o udziale dziecka w zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych, wyboru szkoły i klasy, skorzystania ze specjalnych warunków odbywania egzaminów (dot. uczniów z dysleksją rozwojową)

21 marzec 2001 - Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej (Dz. U. nr 29/2001, p. 323) w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych.

USTAWA O SYSTEMIE OŚWIATY
z dnia 7 września 1991 r.
(Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329; zmiana: Dz. U. Nr 106, poz. 496)

Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniem zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka.... Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności.

ROZDZIAŁ 1
Przepisy ogólne

ART. 1

System oświaty zapewnia w szczególności:

- 1) realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju,
- 4) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwości korzystania z opieki psychologicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej,
- 5) możliwości pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz niedostosowaną społecznie, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ
z dnia 21 marca 2001 r.

w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych (Dz.U. z 2001r. Nr 29, poz. 323)

ROZDZIAŁ 2

Ocenianie, klasyfikowanie i promowanie uczniów w szkołach dla dzieci i młodzieży

§ 6

- 1) Nauczyciel jest obowiązany, na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno - pedagogicznej lub innej publicznej poradni specjalistycznej, dostosować wymagania edukacyjne, o których mowa w § 4 ust. 1, do indywidualnych potrzeb ucznia, u którego stwierdzono trudności w uczeniu się, w tym specyficzne trudności, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom.

* * *

Rozporządzenie wprowadza zatem:

- obowiązek respektowania przez nauczyciela opinii z poradni publicznej
- obowiązek dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb ucznia, u którego stwierdzono trudności w uczeniu się, w tym specyficzne trudności, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ
z dnia 21 marca 2001 r.
W SPRAWIE WARUNKÓW I SPOSOBU OCENIANIA, KLASYFIKOWANIA I PROMOWANIA
UCZNIÓW I SŁUCHACZY ORAZ PRZEPROWADZANIA EGZAMINÓW I SPRAWDZIANÓW W
SZKOŁACH PUBLICZNYCH

(Dz.U. z 2001r. Nr 29, poz. 323)

ROZDZIAŁ 4

Sprawdzian przeprowadzany w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej i egzamin przeprowadzany
w ostatnim roku nauki w gimnazjum

§ 27

1. Okręgowa komisja egzaminacyjna przeprowadza ocenę poziomu opanowania umiejętności określonych w standardach wymagań, ustalonych odrębnymi przepisami

- w klasie szóstej (koniec) szkoły podstawowej - sprawdzian umiejętności,

- w klasie trzeciej (koniec) gimnazjum - egzamin gimnazjalny.

2. Sprawdzian i egzamin gimnazjalny mają charakter powszechny i obowiązkowy, z zastrzeżeniem § 32 ust. 6.

§ 32.

1. Uczniowie (słuchacze) z dysfunkcjami mają prawo przystąpić do sprawdzianu lub egzaminu gimnazjalnego w warunkach i formie dostosowanych do ich dysfunkcji, na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno - pedagogicznej lub innej publicznej poradni specjalistycznej.

Opinia powinna być wydana przez poradnię nie później niż do końca września roku szkolnego, w którym odbywa się sprawdzian lub egzamin gimnazjalny.